

فهرست مطالب

پایه یازدهم

- درس ۱: منابع پژوهش در تاریخ اسلام و ایران دوران اسلامی — ۱۴۸
- درس ۲: روش پژوهش در تاریخ، بررسی و ... — ۱۳۳
- درس ۳: اسلام در مکه — ۱۳۷
- درس ۴: امت و حکومت نبوی در مدینه — ۱۴۳
- درس ۵: تثبیت و گسترش اسلام در دوران خلفای نخستین — ۱۵۲
- درس ۶: امویان بر مسند قدرت — ۱۵۷
- درس ۷: جهان اسلام در عصر خلافت عباسی — ۱۶۵
- درس ۸: اسلام در ایران، زمینه‌های ظهور تمدن اسلامی - ایرانی — ۱۷۴
- درس ۹: ظهور و گسترش تمدن ایرانی - اسلامی — ۱۸۱
- درس ۱۰: ایران در دوران غزنوی، سلجوقی و خوارزمشاهی — ۱۸۸
- درس ۱۱: حکومت، جامعه و اقتصاد در عصر مغول - تیموری — ۱۹۷
- درس ۱۲: فرهنگ و هنر در عصر مغول - تیموری — ۲۰۳
- درس ۱۳: تحولات سیاسی و اقتصادی ایران در دوره صفوی — ۲۱۰
- درس ۱۴: فرهنگ و تمدن در عصر صفوی — ۲۲۰
- درس ۱۵: قرون وسطا — ۲۲۶
- درس ۱۶: رنسانس و عصر جدید — ۲۳۴

پایه دهم

- درس ۱: تاریخ و تاریخ نگاری — ۸
- درس ۲: تاریخ، زمان و مکان — ۱۵
- درس ۳: باستان شناسی، در جستجوی میراث فرهنگی — ۲۱
- درس ۴: پیدایش تمدن، بین النهرین و مصر — ۲۷
- درس ۵: هند و چین — ۳۷
- درس ۶: یونان و روم — ۴۴
- درس ۷: مطالعه و کاوش در گذشته‌های دور — ۵۴
- درس ۸: سپیده دم تمدن ایرانی — ۵۹
- درس ۹: از ورود آریایی‌ها تا پایان هخامنشیان — ۶۷
- درس ۱۰: اشکانیان و ساسانیان — ۷۵
- درس ۱۱: آیین کشورداری — ۸۴
- درس ۱۲: جامعه و خانواده — ۹۳
- درس ۱۳: اقتصاد و معیشت — ۱۰۰
- درس ۱۴: دین و اعتقادات — ۱۰۹
- درس ۱۵: زبان، علم و آموزش — ۱۱۵
- درس ۱۶: هنر و معماری — ۱۲۰

پایه دوازدهم

- سؤالات ترکیبی دهم — ۳۵۶
- سؤالات ترکیبی یازدهم — ۳۶۳
- سؤالات ترکیبی دوازدهم — ۳۶۹
- سؤالات خیلی ترکیبی — ۳۷۴
- پاسخ‌های کلیدی — ۳۷۷

- درس ۱: تاریخ نگاری و منابع دوره معاصر — ۲۴۶
- درس ۲: ایران و جهان در آستانه دوره معاصر — ۲۵۲
- درس ۳: سیاست و حکومت در عصر قاجار — ۲۶۵
- درس ۴: اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی عصر قاجار — ۲۷۶
- درس ۵: نهضت مشروطه ایران — ۲۸۳
- درس ۶: جنگ جهانی اول و ایران — ۲۹۵
- درس ۷: ایران در دوره حکومت رضاشاه — ۳۰۴
- درس ۸: جنگ جهانی دوم و جهان پس از آن — ۳۱۱
- درس ۹: نهضت ملی شدن صنعت نفت ایران — ۳۲۲
- درس ۱۰: انقلاب اسلامی — ۳۳۱
- درس ۱۱: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی — ۳۴۰
- درس ۱۲: جنگ تحمیلی و دفاع مقدس — ۳۴۷

پاپہ دھم

درس
اول

پایه دهم

تاریخ و تاریخ نگاری

- معانی مختلف واژه «تاریخ»:
- مجموعه حوادث یا رویدادهایی که فرد یا جامعه از سر گذرانده است **مانند** تاریخ ایران.
 - علم و روش علمی که به وسیله آن، رویدادهای گذشته براساس شواهد و مدارک، مطالعه و تحلیل می شوند **مانند** تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در دوران اشکانیان.
 - تعیین روز و ماه و سال **یعنی** همان تقویم سالانه **مانند** ۹۳/۱۲/۰۸

ویژگی های رویدادهای تاریخی: ۱ دور از دسترس اند و قابل مشاهده نیستند و نمی توان آن ها را به طور مستقیم درک کرد بلکه باید آن ها را با استفاده از شواهد و مدارک شناخت. ۲ تکرارناپذیرند و قابل تجربه نیستند. ۳ مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند. ۴ انسان در تاریخ، نقش محوری و اساسی دارد. رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه رفتار متقابل انسان ها با یکدیگر و با طبیعت پدید آمده اند. ۵ نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن پیامد رفتار فردی و جمعی انسان ها است. ۶ علم تاریخ: علمی که به مطالعه جنبه های مختلف زندگی انسان ها و جامعه ها در گذشته می پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می کند. ۷ هدف علم تاریخ: آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می شود.

تاریخ نگاری و روش پژوهش در تاریخ

پیشینه تاریخ نگاری

سنگ پالرمو، تکه ای بزرگ از یک ستون سنگی یادبود به نام «سالنامه شاهی» مربوط به پادشاهی کهن مصر است. موزه شهر پالرمو - ایتالیا

علم تاریخ پیشینه بسیار کهنی دارد. پس از اختراع خط در حدود ۵ هزار سال پیش به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد. قدیمی ترین متن تاریخی کشف شده، سنگ نوشته ای به خط کهن مصری است که بیش از ۴ هزار سال قدمت دارد. در این سنگ نوشته، نام تعدادی از فراعنه و برخی حوادث دوران آنان ذکر شده است. سنگ نوشته هایی به جا مانده از روزگار ایران باستان (به ویژه دوره هخامنشیان و ساسانیان) نشان از توجه ایرانیان به ثبت و ضبط وقایع تاریخی دارد. همچنین تدوین خدای نامه ها (خدای نامکها) در زمان ساسانیان بر علاقه ایرانیان به ثبت و نگارش اخبار و رویدادهای مهم دلالت دارد. تاریخ نگاری در مفهوم کامل آن: از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور «هرودت» آغاز شد.

کتاب تاریخ هرودت } کهن ترین و کامل ترین اثر تاریخی به جامانده از عصر باستان
بخش عمده مطالب آن اختصاص به شرح جنگ های یونان و ایران دارد.
او را «پدر تاریخ» می نامند.
او به دلیل یونانی بودنش در گزارش رویدادهای مربوط به ایران، دچار لغزش ها و غرض ورزی هایی شده است.

علت شکوفایی علم تاریخ در یونان باستان: به اعتقاد برخی پژوهشگران، رواج ادبیات و فلسفه، تأثیر مهمی بر شکوفایی علم تاریخ در یونان باستان داشته است. پس از هرودت، نویسندگان یونانی و سپس رومی، راه او را ادامه دادند و فن تاریخ نویسی را تکامل بخشیدند. از این مورخان، آثار برجسته ای درباره موضوع های تاریخی به جامانده است.

در دوران اسلامی، کتاب های تاریخی ارزشمندی توسط مورخان مسلمان نوشته شد که بیشتر این مورخان، ایرانی بودند. **مانند** طبری و بیهقی.

وضعیت تاریخ نگاری در دوران اسلامی

پرخاستن به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع و عدم توجه به علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی

تمرکز مورخان بر حوادث سیاسی، نظامی و شرح حال فرمانروایان و عدم توجه آن ها به مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی

وقایع نویسان } برخی از آنان، به عنوان منشی در خدمت شاهان و حاکمان بودند و آن‌ها را در مسافرت و جنگ‌ها همراهی می‌کردند. بعضی از آن‌ها به عنوان مورخان درباری به اسناد و مدارک دولتی دسترسی داشتند و می‌توانستند از آن‌ها برای ثبت و نگارش رویدادها استفاده کنند.

تاریخ‌نگاری نوین

به دنبال پیشرفت‌های علمی و فکری که در اروپا در دورهٔ رنسانس (قرن ۱۳ تا ۱۷ میلادی) به وقوع پیوست، علم تاریخ متحول شد و شیوه‌ای نوین در تاریخ‌نگاری پدید آمد.

۱ بررسی تمام جنبه‌های زندگی مردم و جوامع گذشته

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری نوین } ۲ بررسی و تجزیه و تحلیل زمینه‌ها، علل، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی

۳ استفاده از یافته‌های علوم و فنون مختلف مانند باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، جغرافیا و ...

مراحل پژوهش در تاریخ

ترتیب مراحل پژوهش در تاریخ: ۱ انتخاب موضوع ۲ تدوین پرسش‌های تحقیق ۳ شناسایی منابع ۴ گردآوری و تنظیم اطلاعات ۵ تحلیل و تفسیر اطلاعات ۶ گزارش یافته‌های پژوهش

انتخاب موضوع

در انتخاب موضوع پژوهش باید معیارهایی مورد توجه قرار گیرد از جمله: ۱ تازه بودن موضوع تحقیق و تکراری نبودن آن ۲ دارای اثر و فایده بودن ۳ موجود بودن منابع و اطلاعات کافی در مورد موضوع تحقیق

تدوین پرسش‌های تحقیق

هر پژوهش علمی نیازمند یک یا چند پرسش است. ۱ پرسش‌ها هدف پژوهش را مشخص می‌کند. ۲ مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شوند. پرسش‌ها معمولاً دربارهٔ زمینه‌ها، علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها و یا نقش افراد و گروه‌های درگیر در رویدادها مطرح می‌شوند.

شناسایی منابع

پژوهشگر پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیق میزان اعتبار، دقت و صحت آن‌ها را ارزیابی می‌کند. مثال: بررسی می‌کند که نویسندگان منابع چه کسانی بوده‌اند؟ چه گرایش دینی، اجتماعی و سیاسی داشته‌اند؟ آیا خود شاهد وقایع بوده‌اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده‌اند؟ اگر محقق از اسناد استفاده می‌کند باید از اصالت سند و جعلی نبودن آن مطمئن شود.

گردآوری و تنظیم اطلاعات

پژوهشگر اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق را از منابع و اسناد تاریخی استخراج و سپس تنظیم و دسته‌بندی می‌کند.

تحلیل و تفسیر اطلاعات

تحلیل و تفسیر رویدادهای تاریخی کار ساده‌ای نیست و مورخان برای انجام این کار نیازمند روش‌ها و مهارت‌های خاصی هستند.

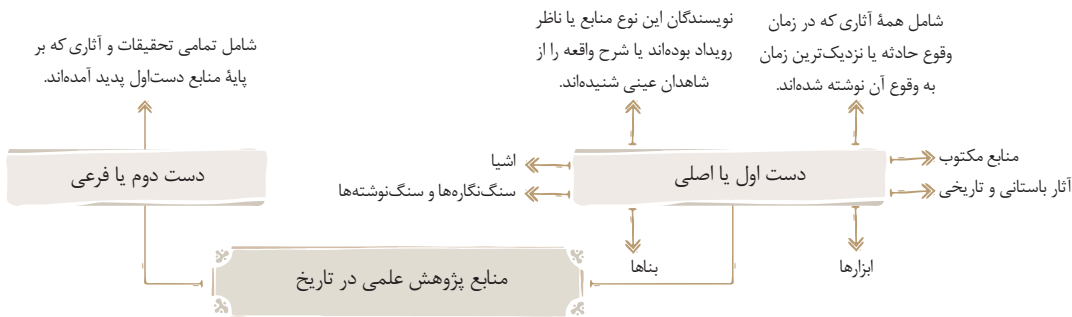
شباهت → هر دو به دنبال شواهد و مدارکی هستند که به گونه‌ای گذشته را بازسازی و تفسیر کند.
تفاوت → کارآگاهان به دنبال بازسازی صحنهٔ جرم با شواهدی چون اشیای به جا مانده، اثر انگشت و یا هر شی به جا مانده در صحنه وقوع جرم هستند. اما مورخان برای بازسازی گذشته به دنبال اسناد و مدارکی است که دربارهٔ زندگی گذشتگان اطلاعاتی را در اختیار قرار می‌دهند.

گزارش یافته‌های پژوهش

در پایان، پژوهشگر نتایج و یافته‌های تحقیق را استخراج و در قالب گزارش علمی ارائه می‌کند.

منابع پژوهش علمی در تاریخ

منابع پژوهش تاریخی را از نظر درجه اهمیت و اعتبار به دو دسته تقسیم می‌کنند: دست اول (اصلی) و دست دوم (فرعی)

فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ

مهم‌ترین فواید و کارکردهای علم تاریخ: منبع شناخت و تفکر - بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده - تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی

منبع شناخت و تفکر

مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته، منبع ارزشمندی برای پرورش قوه شناخت و تفکر است.

جست‌وجوی شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها - قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی را افزایش می‌دهد.

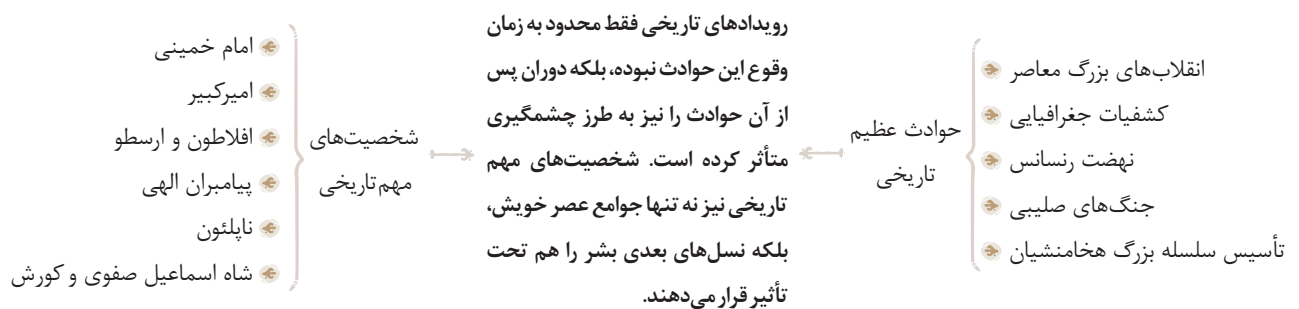
در قرآن آیات بسیاری به مطالعه سرگذشت اقوام گذشته دعوت کرده است و آن را به عنوان یک منبع معتبر برای کسب شناخت و تفکر معرفی می‌کند. آیه ۱۷۶ سورة اعراف ﴿فَأَقْصِبْ الْآقْصِبِ كَمَا أَقْصَبَ الْآقْصِبِ كَمَا أَقْصَبَ الْآقْصِبِ﴾ (قصه گذشتگان با ایشان بگوی باشد که تفکر کنند).

نظر استاد مطهری درباره فایده مطالعه تاریخ: از نظر قرآن، تاریخ بشر، و تحولات آن، بر طبق یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌ها، خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی حساب‌هایی دقیق و منظم دارد و با شناختن آن حساب‌ها و قانون‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان خود درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد.

بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده

دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته نمی‌شود بلکه به درک زمان حال و ترسیم مسیر آینده نیز کمک می‌کند.

رویدادهای تاریخی اگر چه در گذشته در زمان معینی رخ داده‌اند اما آثار، نتایج و پیامدهای این رویدادها گذشته، حال و آینده را به هم پیوند می‌دهد.

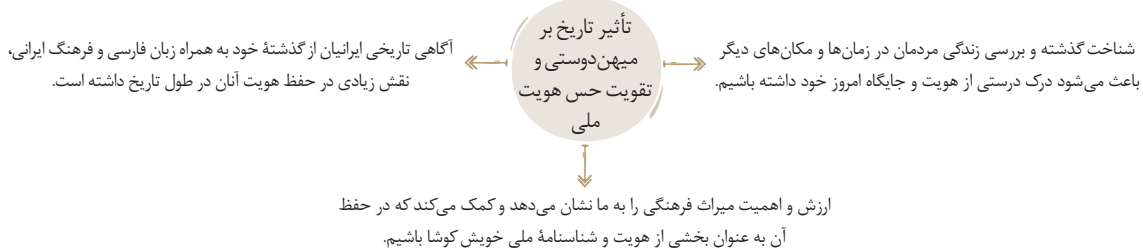

در راستای بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده، مطالعه تاریخ چه کمکی به ما می‌کند؟ ۱ به ما کمک می‌کند بفهمیم فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عواملی به وجود آمده و پیشرفت کرده‌اند و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. ۲ علم تاریخ می‌تواند به ما در جهت شناخت درست اوضاع کنونی جامعه خویش و جوامع دیگر و ترسیم مسیر آینده کمک کند.

تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی

مردمانی که برای نسل‌های متوالی سرگذشت مشترکی داشته و سالیان طولانی در شادی‌ها، غم‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های هم شریک بوده‌اند به طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود، نوعی علاقه و دلبستگی دارند.

آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترکشان باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آن‌ها می‌شود.

نیاکان ما با آگاهی و دلبستگی به فرهنگ و زبان خویش توانستند در برابر حوادث عظیمی چون حمله اسکندر مقدونی، تهاجم ویرانگر مغولان و نظایر آن دوام بیاورند و مانع فروپاشی جامعه و فرهنگ ایرانی شوند.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

(فارج ۱۳۰۰)

۱ کدام مورد، دربارهٔ مراحل پژوهش در تاریخ درست است؟

- ۱) دقت در مرحلهٔ نخست، مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شود.
- ۲) اطمینان از اصالت سند و جعلی نبودن آن، مربوط به مرحلهٔ سوم پژوهش است.
- ۳) توجه به کافی بودن منابع و اطلاعات، مربوط به مرحلهٔ شناسایی منابع است.
- ۴) کار مورخان در مرحلهٔ چهارم، شباهت بسیاری به کار کارآگاهان دارد.

(فارج ۱۳۰۰)

۲ کدام گزینه، توصیف درستی از وقایع نگاری‌ها پیش از ظهور تاریخ‌نگاری نوین به‌دست داده است؟

- ۱) به بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان و وجوه گوناگون حیات جامعه توجه می‌شد.
- ۲) تمام آثار، نتیجهٔ سفرها و مشاهدات و شنیده‌های مستقیم و بلاواسطهٔ وقایع‌نویسان است.
- ۳) برای ثبت و نوشتن وقایع تاریخی از اسناد دولتی و یافته‌های سایر علوم استفاده می‌شد.
- ۴) در ثبت و نگارش برخی رویدادها، از اسناد و مدارک دولتی استفاده می‌شد.

(دافل ۹۸)

۳ در کدام کشور باستانی، نخستین بار تاریخ‌نگاری به مفهوم کامل آن، با ظهور هرودت از مورخان بزرگ شروع گردید؟

- ۱) هند ۲) چین ۳) یونان ۴) روم

۴ منظور از واژهٔ تاریخ در عبارت «تاریخ روابط سیاسی و تجاری میان ایران و چین در عهد ساسانی» کدام است؟

- ۱) تعیین روز، ماه و سال یعنی همان تقویم سالانه
- ۲) مجموعهٔ حوادث و رویدادهایی که یک فرد یا یک جامعه از سر گذرانده
- ۳) روش علمی مطالعه و تحلیل رویدادهای گذشته براساس شواهد و مدارک
- ۴) نقش و تأثیر عوامل طبیعی و جغرافیایی بر رویدادهای تاریخی

۵ واژهٔ تاریخ در عبارت زیر، به چه معناست؟

- «تاریخ باستان مملو از جنگ و کشورگشایی است.»
- ۱) علم و روش علمی مطالعه و تحلیل رویدادهای گذشته
 - ۲) بازسازی رویدادهای گذشته براساس شواهد و مدارک
 - ۳) تعیین روز، ماه و سال
 - ۴) مجموعهٔ حوادث و رویدادهایی که یک فرد یا یک جامعه از سر گذرانده

۶ کدام گزینه ویژگی‌های رویدادهای تاریخی را به درستی بیان می‌کند؟

- ۱) مجزا و غیرمستقل نیستند یعنی با یکدیگر رابطهٔ علت و معلولی دارند.
- ۲) تکرارناپذیر و غیرقابل تجربه و مستقل هستند.
- ۳) دور از دسترس و غیرقابل تجربه هستند.
- ۴) قابل مشاهده و غیرقابل درک هستند.

۷ در تاریخ، نقش محوری و اساسی دارد و تمدن‌ها پیامد هستند.

- ۱) زمان - تحولات تاریخی
- ۲) انسان - رفتار فردی و جمعی انسان‌ها
- ۳) تحولات تاریخی - عملکرد متقابل انسان‌ها با یکدیگر
- ۴) رویدادها - اقدامات متقابل نهادها و جوامع

۸ در مواجهه با پرسش «هدف علم تاریخ چیست؟» کدام گزینه، پاسخ کامل تری را ارائه می‌دهد؟

- ۱) بررسی نقش انسان و رفتار او در شکل‌گیری تحولات تاریخی
- ۲) آگاهی نسبت به تمامی جنبه‌های زندگی اجتماعی انسان‌ها و جوامع در گذشته
- ۳) مطالعه و شناخت زندگی اجتماعی و سیاسی انسان در گذشته
- ۴) بیان دقیق تاریخ وقوع حوادث و رویدادها

۹ از چه زمانی توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد و قدیمی‌ترین متن تاریخی به‌دست آمده متعلق به چه کسانی است؟

- ۱) حدود ۳۰۰۰ سال قبل از میلاد - مصریان
- ۲) پس از اختراع خط - یونانی‌ها
- ۳) پس از شکل‌گیری نخستین جوامع بشری - یونانی‌ها
- ۴) حدود ۴ هزار سال پیش - مصریان

۱۰) قدیمی ترین متن تاریخی جهان کدام است و حاوی چه مطالبی است؟

- ۱) خدای نامه‌ها - حوادث و رویدادهای مهم عصر ساسانی
 ۳) سنگ‌نوشته بیستون - شرح به قدرت رسیدن داریوش هخامنشی

۱۱) تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن از چه زمانی و در کجا آغاز شد؟

- ۱) حدود ۴ هزار سال پیش - مصر
 ۳) قرن پنجم قبل از میلاد - یونان

۱۲) کهن ترین و کامل ترین اثر تاریخی به جا مانده از عصر باستان چیست؟

- ۱) سالنامه شاهی مصریان (۲) کتاب تاریخ هرودت (۳) سالنامه‌های دولت ساسانی (۴) سنگ‌نوشته‌های هخامنشی

۱۳) از نظر پژوهشگران چه عاملی، موجب شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان شده است؟

- ۱) حضور مورخان بزرگی چون هرودت
 ۳) همسایگی با اقوام ایرانی و رومی علاقه‌مند به تاریخ‌نگاری

۱۴) پس از هرودت چه کسانی راه او را ادامه داده و فن تاریخ‌نویسی را تکامل بخشیدند؟

- ۱) وقایع‌نویسان دربار هخامنشی
 ۳) نویسندگان یونانی و رومی

۱۵) تا پیش از رنسانس، عمده تمرکز مورخان بر چه مسائلی بود؟

- ۱) علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی
 ۳) بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان

۱۶) شیوه تاریخ‌نگاری نوینی که پس از رنسانس شکل گرفت، بر چه اساسی استوار بود؟

- ۱) تنظیم، ثبت و نگارش وقایع و توصیف و شرح زندگی و اقدامات فرمانروایان
 ۳) ذکر حوادث سیاسی و نظامی و بررسی آثار و نتایج این حوادث

۱۷) کدام گزینه در مورد ویژگی‌های تاریخ‌نگاری نوین، نادرست است؟

- ۱) بررسی تمامی جنبه‌های زندگی مردمان و جوامع گذشته
 ۳) بررسی و تجزیه و تحلیل زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی

۱۸) تاریخ‌نگاری نوین دارای چه ویژگی‌هایی است؟

- ۱) علم تاریخ فقط به نقل رویدادهای گذشته نمی‌پردازد، بلکه علت‌ها و نتایج حوادث تاریخی را تجزیه و تحلیل می‌کند.
 ۲) علم تاریخ فقط به نقل رویدادهای گذشته نمی‌پردازد و علت‌ها و نتایج حوادث تاریخی را تفسیر نمی‌کند.
 ۳) علم تاریخ فقط به شرح زندگی و اقدامات فرمانروایان می‌پردازد و با ابعاد دیگر زندگی جوامع گذشته کاری ندارد.
 ۴) علم تاریخ فقط به شرح زندگی و اقدامات فرمانروایان نمی‌پردازد و با ابعاد دیگر زندگی جوامع گذشته کاری ندارد.

۱۹) کدام گزینه ترتیب درستی از مراحل پژوهش تاریخی ارائه می‌دهد؟

- ۱) انتخاب موضوع → شناسایی منابع → تدوین پرسش‌های تحقیق → تنظیم اطلاعات → گزارش یافته‌های پژوهش → تحلیل اطلاعات
 ۲) انتخاب موضوع → تدوین پرسش‌های تحقیق → شناسایی منابع → گردآوری اطلاعات → تفسیر اطلاعات → گزارش یافته‌های پژوهش
 ۳) تدوین پرسش‌های تحقیق → شناسایی منابع → انتخاب موضوع → تحلیل اطلاعات → تنظیم اطلاعات → گزارش یافته‌های پژوهش
 ۴) تدوین پرسش‌های تحقیق → انتخاب موضوع → تنظیم اطلاعات → شناسایی منابع → گزارش یافته‌های پژوهش → تفسیر اطلاعات

۲۰) برای انتخاب موضوع پژوهش، چه معیارهایی باید مورد توجه قرار گیرد؟

- ۱) تازگی موضوع و وجود منابع و اطلاعات کافی درباره آن
 ۳) اصالت سند و جعلی نبودن اسناد مرتبط با موضوع

۲۱) در مرحله انتخاب موضوع، محقق باید موضوعی را برگزیند که در مورد آن موجود باشد و موضوع تحقیق باشد.

- ۱) منابع و اطلاعات کافی - مانع از به بیراهه رفتن پژوهشگر
 ۳) نظریه جدید و تازه‌ای - مانع از به بیراهه رفتن پژوهشگر

۲۲) چه تعداد از گزاره‌های زیر، عبارت مقابل را به درستی کامل می‌کند؟ «موضوع پژوهش تاریخی باید»

- الف) تمامی جوانب زندگی مردم در روزگار گذشته را در بر گیرد.
 ج) تازه و غیرتکراری باشد.

۱) ۱ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴) ۲ (۴)

۲۳) دومین مرحله از مراحل پژوهش تاریخی، است که

- ۱) شناسایی منابع تحقیق - هدف پژوهش را مشخص می‌کند.
 ۲) شناسایی منابع تحقیق - به بازسازی و تفسیر وقایع گذشته کمک می‌کند.
 ۳) تدوین پرسش‌های تحقیق - مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شود.
 ۴) تدوین پرسش‌های تحقیق - به منظور بررسی اصالت سند و جعلی نبودن آن صورت می‌گیرد.

۲۴) تدوین پرسش‌های تحقیق در انجام یک پژوهش تاریخی چه مزایایی دارد؟

- ۱) پژوهشگر را در انتخاب موضوع پژوهش یاری می‌کند.
- ۲) هدف پژوهش را مشخص می‌کند و مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شود.
- ۳) به پژوهشگر در شناسایی منابع و اسناد تحقیق و ارزیابی میزان دقت و صحت آن‌ها کمک می‌کند.
- ۴) امکان بازسازی وقایع و رویدادهای گذشته را فراهم می‌آورد.

۲۵) از مراحل پژوهش در تاریخ، مرحله سوم و پنجم به ترتیب چه نام دارد؟

- ۱) شناسایی منابع - گردآوری و تنظیم اطلاعات
- ۲) گردآوری و تنظیم اطلاعات - شناسایی منابع
- ۳) گردآوری و تنظیم اطلاعات - تحلیل و تفسیر اطلاعات
- ۴) شناسایی منابع - تحلیل و تفسیر اطلاعات

۲۶) اساس کار تاریخ‌نگاری نوین بر چیست و در چه مرحله‌ای از پژوهش، اعتبار، صحت و ارزش منابع پژوهشی ارزیابی می‌شود؟

- ۱) بیان حوادث سیاسی و نظامی و ثبت و نگارش وقایع - شناسایی منابع
- ۲) بیان حوادث سیاسی و نظامی و ثبت و نگارش وقایع - گردآوری و تنظیم اطلاعات
- ۳) سنجش دقیق منابع، استناد به مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی - شناسایی منابع
- ۴) سنجش دقیق منابع، استناد به مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی - گردآوری و تنظیم اطلاعات

۲۷) کدام مرحله از مراحل کار یک پژوهشگر تاریخی، مشابه کار کارآگاهان پلیس است و کدام گزاره در مورد این مرحله صحیح است؟

- ۱) تدوین پرسش‌های تحقیق - پژوهشگر پس از شناسایی منابع، میزان اعتبار، دقت و صحت آن‌ها را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.
- ۲) گردآوری و تنظیم اطلاعات - مورخ در این مرحله نتایج و یافته‌های تحقیق را استخراج و در قالب گزارش علمی ارائه می‌دهد.
- ۳) تحلیل و تفسیر اطلاعات - مورخ برای انجام این کار نیازمند روش‌ها و مهارت‌های خاصی است.
- ۴) گزارش یافته‌های پژوهش - پژوهشگر اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق را استخراج و دسته‌بندی می‌کند.

۲۸) هر کدام از توضیحات زیر، به کدام مرحله از مراحل پژوهش در تاریخ اشاره دارند؟

- الف) پژوهشگر باید حرف و نظر جدیدی را ارائه دهد.
- ب) مورخان برای انجام آن نیازمند مهارت‌های خاصی هستند.
- ج) هدف پژوهش را مشخص می‌کنند.

- ۱) الف: تدوین پرسش‌های تحقیق ب: گردآوری و تنظیم اطلاعات ج: انتخاب موضوع د: تدوین پرسش‌های تحقیق
- ۲) الف: انتخاب موضوع ب: گردآوری و تنظیم اطلاعات ج: انتخاب موضوع د: تدوین پرسش‌های تحقیق
- ۳) الف: تدوین پرسش‌های تحقیق ب: شناسایی منابع ج: گزارش یافته‌های پژوهش
- ۴) الف: انتخاب موضوع ب: تحلیل و تفسیر اطلاعات ج: تدوین پرسش‌های تحقیق

۲۹) منابع پژوهش‌های تاریخی را بر چه مبنایی دسته‌بندی می‌کنند؟

- ۱) نویسندگان آن‌ها
- ۲) درجه اعتبار و اهمیت آن‌ها
- ۳) قدمت آن‌ها
- ۴) مکتوب یا غیرمکتوب بودن آن‌ها

۳۰) کدام گزینه در مورد «منابع اصلی» در پژوهش‌های تاریخی نادرست است؟

- ۱) به همه آثاری گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن نوشته شده‌اند.
- ۲) به آثاری گفته می‌شود که نویسندگان آن‌ها یا خود شاهد رویدادها بوده‌اند و یا آن‌که شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.
- ۳) به همه آثاری گفته می‌شود که مدت‌ها پس از وقوع رویدادها و براساس منابع دست اول پدید آمده‌اند.
- ۴) شامل تمام آثار باستانی و تاریخی مانند بناها و ابزارها و سنگ‌نوشته‌هایی است که از گذشته به‌جا مانده است.

۳۱) منابع به همه منابع و آثاری گفته می‌شود که

- ۱) دست اول - از گذشته به‌جای مانده است.
- ۲) دست دوم - در نزدیک‌ترین زمان به وقوع رویدادها نوشته شده‌اند.
- ۳) اصلی - مدت‌ها پس از وقوع رویدادها پدید آمده‌اند.
- ۴) فرعی - نویسندگان آن‌ها، شرح وقایع را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.

۳۲) «منشور کورش»، «مقالات تاریخی» و «طاق‌بستان» به ترتیب جزء کدام دسته از منابع پژوهشی تاریخ می‌باشند؟

- ۱) منابع دست اول - منابع دست دوم - منابع دست اول
- ۲) منابع دست اول - منابع فرعی - منابع دست دوم
- ۳) منابع فرعی - منابع دست اول - منابع دست اول
- ۴) منابع فرعی - منابع اصلی - منابع فرعی

۳۳) منظور از «منابع مکتوب اصلی» کدام است؟

- ۱) تمامی آثار باستانی و تاریخی که از گذشته به‌جای مانده است.
- ۲) تحقیقات و آثاری که مدت‌ها پس از وقوع رویدادها و با استفاده از منابع دست اول پدید آمده‌اند.
- ۳) بناها، ابزارها، اشیاء، سنگ‌نگاره‌ها، سنگ‌نوشته‌ها و هر وسیله‌ای که مربوط به دنیای باستان است.
- ۴) آثاری که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن نوشته شده‌اند.

۳۴) کدام موارد را می‌توان جزء فواید علم تاریخ دانست؟

- ۱) آگاهی از اوضاع و احوال زندگی مردم عادی - منبعی برای شناخت و تفکر
- ۲) تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی - منبعی برای شناخت و تفکر
- ۳) آگاهی از اوضاع و احوال زندگی مردم عادی - جست‌وجو برای یافتن اشیاء و آن‌چه از گذشته بر جای مانده
- ۴) تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی - آگاهی از اوضاع و احوال زندگی مردم عادی

۳۵ کدام گزینه براساس گفته شهید مطهری در مورد تاریخ صحیح است؟

- ۱) از نظر قرآن، تاریخ بشر براساس یک سلسله سنن و نوامیس صورت گرفته که دارای حساب‌های نسبی است که شناخت آن حساب‌ها به تاریخ حاضر کمکی نخواهد کرد.
- ۲) از نظر قرآن، تاریخ بشر گرچه برحسب تصادف صورت گرفته اما حساب‌هایی دقیق دارد که با شناختن آن حساب‌ها می‌توان تاریخ حاضر را کنترل کرد.
- ۳) از نظر قرآن، تاریخ بشر گرچه برحسب تصادف صورت گرفته اما دارای حساب‌های نسبی است که شناخت آن حساب‌ها به تاریخ حاضر کمکی نمی‌کند.
- ۴) از نظر قرآن، تاریخ بشر براساس یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد که دارای حساب‌هایی دقیق است که با شناختن آن حساب‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد.

۳۶ آیه ۱۷۶ سورة اعراف که می‌فرماید: «قصه گذشتگان با ایشان بگویی، باشد که تفکر کنند.» به کدام یک از فواید مطالعه تاریخ اشاره دارد و قرآن منبع معتبر برای کسب شناخت را چه می‌داند؟

- ۱) بهره‌مندی از گذشته برای حال و آینده - مطالعه سرگذشت اقوام گذشته
- ۲) منبع شناخت و تفکر - مطالعه سرگذشت اقوام گذشته
- ۳) بهره‌مندی از گذشته برای حال و آینده - کشفیات جدید اعصار قدیم
- ۴) منبع شناخت و تفکر - کشفیات جدید اعصار قدیم

۳۷ چرا دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته‌ها نیست؟

- ۱) زیرا شناخت تاریخ موجب می‌شود تا افراد یک جامعه نسبت به خود نوعی احساس علاقه و دلبستگی پیدا کنند.
 - ۲) زیرا آگاهی‌های تاریخی موجب می‌شود تا ما هویت پیدا کنیم و بدانیم که بوده‌ایم و چگونه به جایگاه امروزی خود رسیده‌ایم.
 - ۳) چون رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند اما آثار، نتایج و پیامدهای آن‌ها گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد.
 - ۴) چون مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته، منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت قوه شناخت و تفکر محسوب می‌شود.
- ۳۸ مطالعه تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و ترسیم افق آینده، یاری کند؛ زیرا
- ۱) جست‌وجوی شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی را افزایش می‌دهد.
 - ۲) شناخت زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر به ما کمک می‌کند که درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم و بدانیم که چگونه به جایگاه امروزی خود رسیده‌ایم.
 - ۳) مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عواملی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند.
 - ۴) مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته، منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت قوه شناخت و تفکر است.

۳۹ کدام گزینه با «تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی» به عنوان یکی از فواید مطالعه تاریخ مرتبط است؟

- ۱) علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده کمک کند.
- ۲) جست‌وجوی شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها، قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی را افزایش می‌دهد.
- ۳) با کاوش در گذشته می‌توان از تجربیات و اندیشه‌های مردمان گذشته برای تقویت قدرت شناخت و تفکر بهره گرفت.
- ۴) آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترکشان باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان و لزوم حفظ میراث فرهنگی توسط آن‌ها می‌شود.

۴۰ کدام گزینه از جمله تأثیرات مطالعه تاریخ بر تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی نمی‌باشد؟

- ۱) افزایش خودآگاهی و یگانگی میان افراد یک جامعه
- ۲) به دست آوردن شناخت و درک درستی از هویت و کیستی خود
- ۳) تلاش برای حفظ میراث فرهنگی به عنوان بخشی از هویت ملی
- ۴) افزایش قدرت درک و مهارت اندیشه‌ورزی

۴۱ نیاکان ما به اتکای کدام عناصر توانستند در برابر حمله اسکندر و تهاجم ویرانگر مغولان دوام بیاورند؟

- ۱) ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع
- ۲) آگاهی و دلبستگی به زبان و فرهنگ خویش
- ۳) قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی
- ۴) محدود نکردن دامنه شناخت و آگاهی خود به گذشته‌ها

۴۲ کدام گزینه در مورد کتاب «تاریخ هرودت» صحیح است؟

- ۱) در قرن ششم قبل از میلاد در روم باستان نگارش یافته است.
- ۲) بخش عمده مطالب آن به شرح جنگ‌های ایران و روم اختصاص دارد.
- ۳) با نگارش آن، تاریخ‌نگاری به مفهوم کامل آن آغاز شد.
- ۴) قدیمی‌ترین متن تاریخی جهان است.

۴۳ کدام گزینه با آیه شریفه «فَاقْصُصْ الْفَقْصُصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ» هم‌مفهوم است؟

- ۱) مطالعه تاریخ کمک می‌کند تا دریابیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری تحت چه شرایطی به وجود آمده و پیشرفت کرده‌اند.
- ۲) آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترکشان، باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان می‌شود.
- ۳) با کاوش در گذشته می‌توان از تجربیات و اندیشه‌های مردمان گذشته برای تقویت قدرت شناخت و تفکر بهره گرفت.
- ۴) دامنه شناخت تاریخی فقط محدود به گذشته نیست بلکه در درک زمان حال و ترسیم مسیر آینده نیز کمک می‌کند.

۴۴ کدام گزینه در مورد تصویر مقابل نادرست است؟

- ۱) سنگ پارمو که متعلق به مصریان باستان است.
- ۲) قدیمی‌ترین متن تاریخی جهان و مربوط به ۴ هزار سال قبل از میلاد است.
- ۳) سنگ‌نوشته‌ای به خط مصری است که در موزه‌ای در ایتالیا نگهداری می‌شود.
- ۴) بخشی از ستون سنگی سالنامه شاهی و مربوط به پادشاهی کهن مصر است.

۴۵ تصویر مقابل متعلق به چه کسی است؟

- ۱) هرودت، مورخ یونانی
- ۲) مورخ رومی قرن پنجم قبل از میلاد
- ۳) بنیانگذار تاریخ‌نگاری نوین
- ۴) هومر، شاعر بزرگ یونانی

دو رکن مهم تاریخ: زمان و مکان → زیرا ← نخستین پرسش‌هایی که برای تاریخ‌نگاران مطرح می‌شود این است که رویدادهای تاریخی در چه زمانی و کجا رخ داده‌اند.

تاریخ، زمان و گاه‌شماری

❁ دانش تاریخ بدون زمان معنا و مفهومی ندارد → زیرا ← رویدادهای تاریخی در زمان معینی در گذشته روی داده‌اند و بدون آگاهی از زمان روی دادن آن‌ها نمی‌توان به درک منطقی از تاریخ دست یافت.

ابداع گاه‌شماری

❁ انسان‌ها از گذشته‌های بسیار دور با زمان و نحوهٔ سنجش آن مواجه بوده‌اند.
 ❁ یکی از دستاوردهای مهم بشر اندازه‌گیری زمان و ابداع گاه‌شماری یا تقویم است.
گاه‌شماری: نظامی که انسان برای اندازه‌گیری دقیق زمان (ماه و سال) ابداع کرده است.
 ❁ دانش و مهارت اندازه‌گیری زمان ارتباط نزدیکی با علوم‌ی مانند ریاضیات، نجوم و فیزیک دارد و ابداع تقویم، نتیجهٔ تلاش مشترک دانشمندان این علوم به حساب می‌آید.
 ❁ یکی از اقدامات ضروری در تنظیم و تدوین گاه‌شماری، انتخاب مبدأ معین است.
 مهم‌ترین مبدهای گاه‌شماری:

- ❶ **مبدأ دینی:** این مبدأ از رایج‌ترین مبدهای گاه‌شماری در جهان است. **مثال** ← مسیحیان مبدأ گاه‌شماری خود را بر مبنای تولد حضرت مسیح (ع) و مسلمانان بر پایهٔ هجرت رسول اکرم (ص) از مکه به مدینه تنظیم کرده‌اند.
 - ❷ **مبدأ ملّی و قومی:** رویدادهای ویژه‌ای که برای قوم، جامعه و ملّتی، جنبهٔ ملی و افتخارآمیز دارد می‌تواند آغاز گاه‌شماری و تاریخ آن‌ها قرار گیرد **مانند** ← پیروزی در یک نبرد بزرگ و ملی یا بر تخت نشستن پادشاه و ... **مثال** ← در گاه‌شماری‌های مصری، بابلی و اوستایی، مبدأ گاه‌شماری، بر تخت نشستن پادشاهان بود.
 - ❸ **مبدأ مبتنی بر حوادث طبیعی:** برخی جوامع، رویدادهای بزرگ طبیعی مانند وقوع آتشفشان یا طوفان عظیم را مبدأ گاه‌شماری خود قرار می‌دانند **مثال** ← سومری‌ها، گاه‌شماری و تاریخ خود را به قبل و بعد از طوفان تقسیم می‌کردند.
- توجه** ← در نتیجهٔ نیاز به زمان‌سنجی، بشر موفق شد ابزارهایی مانند ساعت‌های آفتابی، شنی، آبی و اسطرلاب را برای رصد خورشید، ماه و دیگر ستارگان و سیارگان اختراع نماید.

تاریخچهٔ گاه‌شماری در جهان

❁ مردمان بین‌النهرین (میان‌رودان) و مصریان باستان، در تنظیم و تدوین گاه‌شماری پیشگام بودند.

❶ گاه‌شماری بابلیان

❁ در بین‌النهرین گاه‌شماری «خورشیدی-قمری» رایج بود.
 ❁ بابلی‌ها سال را به ۱۲ ماه ۳۰ یا ۲۹ روزه تقسیم می‌کردند → از آنجا که سال قمری ۳۵۴ شبانه‌روز و سال خورشیدی ۳۶۵ روز و ۶ ساعت است **از این رو** برای رفع این اختلاف، هر ۳ سال، یک ماه به سال می‌افزودند.

❷ گاه‌شماری مصریان

❁ مصری‌ها گاه‌شماری دقیق و منظمی داشتند.
 ❁ آن‌ها سال را ۳۶۵ روز و یک چهارم شبانه‌روز در نظر می‌گرفتند → سال را به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می‌کردند و ۵ روز اضافی را به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند.

کبیسه: مصریان برای محاسبهٔ یک چهارم شبانه‌روز اضافی، هر ۴ سال یک‌بار، یک روز به سال می‌افزودند.

۳ گاه‌شماری رومیان

رومیان در آغاز گاه‌شماری دقیقی نداشتند.

سال ۴۶ ق.م به دستور ژولیوس سزار (امپراتور روم) ← گاه‌شماری رومی براساس گاه‌شماری مصری اصلاح شد.

سال ۵۲۵ م (دو قرن پس از آن‌که امپراتوری روم دین مسیحیت را رسمیت بخشید) ← تولد حضرت مسیح به‌عنوان مبدأ تقویم رومیان تعیین شد.

۱۰۰۰ سال بعد (۱۵۲۵م) پاپ گرگوار سیزدهم ← به کمک منجمان، گاه‌شماری مسیحیان را اصلاح کرد.

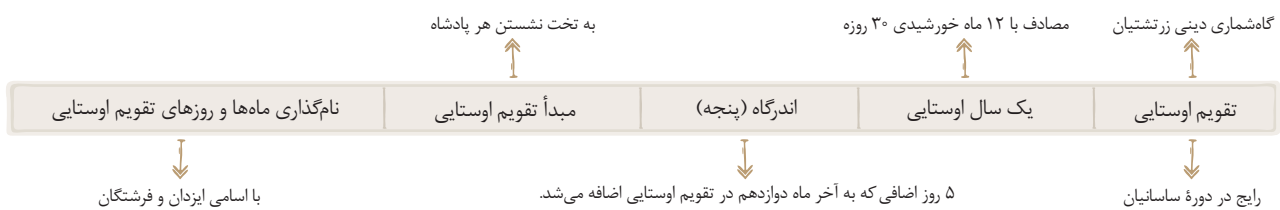
گاه‌شماری مسیحیان ← امروزه به نام «گاه‌شماری میلادی» شناخته می‌شود.

تاریخچهٔ گاه‌شماری در ایران

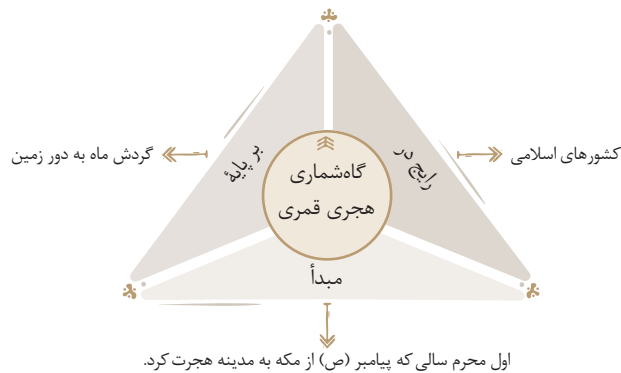
گاه‌شماری دورهٔ هخامنشیان: براساس محتوای سنگ‌نوشته‌های بیستون و تخت جمشید، گاه‌شماری خورشیدی - قمری بابلی در قلمرو هخامنشیان رواج داشته است. ← اما ماه‌ها براساس فرهنگ و آیین ایرانی نام‌گذاری شده بودند.

گاه‌شماری‌های دورهٔ اشکانیان: بابلی، سلوکی و اوستایی

گاه‌شماری‌های دورهٔ ساسانیان: اوستایی

توجه در گاه‌شماری اوستایی سال را ۳۶۵ شبانه‌روز می‌گرفتند ← از این رو در هر ۴ سال، یک شبانه‌روز و در هر ۱۲۰ سال، ۳۰ شبانه‌روز از سال حقیقی عقب می‌افتاد برای رفع این مشکل ← بعد از هر ۱۲۰ سال، یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند.

گاه‌شماری‌های دوران اسلامی: در ایران دوران اسلامی گاه‌شماری هجری قمری رایج شد.

در کنار گاه‌شماری هجری قمری، گاه‌شماری‌های جلالی، یزدگردی، دوازده حیوانی و هجری خورشیدی نیز رواج یافت.

گاه‌شماری جلالی یکی از دقیق‌ترین گاه‌شماری‌های جهان است که گاه‌شماری هجری خورشیدی بر اساس آن تنظیم شده است.

تطبیق و تبدیل تقویم‌ها

رویدادهای تاریخی در سرزمین‌ها و کشورهای مختلف از جمله ایران با چند نوع گاه‌شماری، ثبت و نگارش یافته‌اند.

متخصصان نجوم و گاه‌شماری به منظور کمک به تطبیق و تبدیل تقویم‌های مختلف، فرمول‌ها و روش‌های گوناگونی را ارائه کرده‌اند.

خط زمان

رویدادهای تاریخی در زمان معینی به وقوع پیوسته‌اند و مورخان می‌کوشند که این رویدادها را بر اساس زمان وقوع آن‌ها توصیف و تحلیل کنند. ← از این رو نظم و ترتیب رویدادها که به آن گاه‌شماری (کرونولوژی) نیز می‌گویند، در مطالعات تاریخی اهمیت دارد.

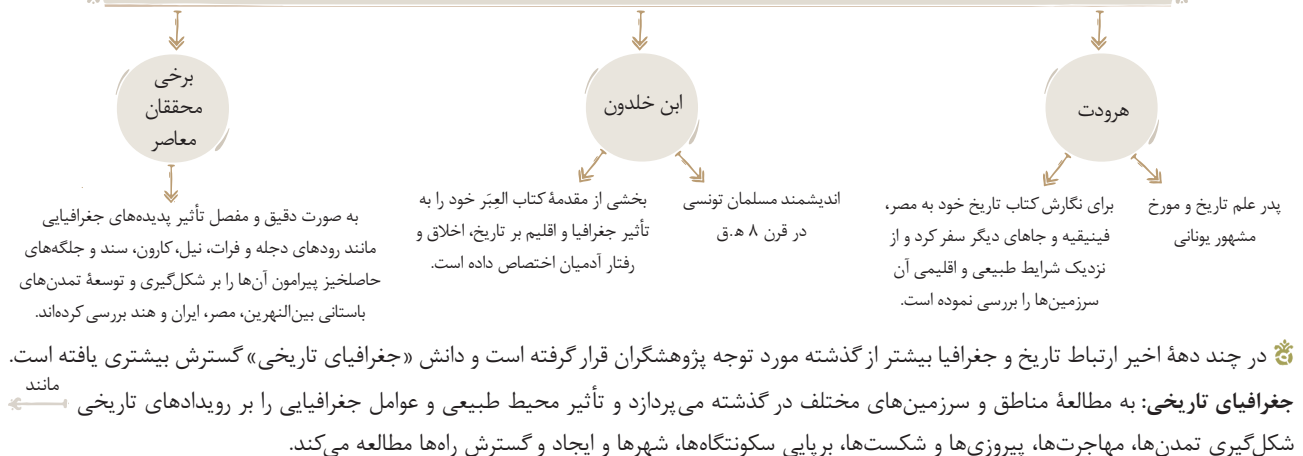
گاه‌شماری (کرونولوژی): نظم و ترتیب رویدادها

خط زمان: ابزار مناسبی که به‌وسیلهٔ آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف تاریخی را به ترتیب زمان وقوع آن‌ها بر روی یک نمودار نشان داد.

تاریخ و مکان؛ تأثیر جغرافیا بر رویدادهای تاریخی

مکان: یکی دیگر از ارکان مهم در مطالعات تاریخی است زیرا همه وقایع و تحولات تاریخی در بستر مکان و محیط رخ می‌دهند. عوامل جغرافیایی مانند آب و خاک، پستی‌ها و بلندی‌ها، آب و هوا، موقعیت سرزمینی و ارتباطی و دسترسی به دریاها و آب‌های آزاد، تأثیر مهمی بر زندگی مردمان نواحی مختلف دارند.

نقش و تأثیر پدیده‌های طبیعی و اقلیمی (آب و هوا) در شکل‌دادن به رویدادها و تحولات تاریخی از دیرباز مورد توجه مورخان بوده است.

نقشه‌های تاریخی

اهمیت یافتن نقشه در مطالعه تاریخ پیامد ارتباط جغرافیا و تاریخ اطلاعاتی که نقشه‌های تاریخی نمایش می‌دهند: قلمرو حکومت‌ها، مرزها، پایتخت‌ها، بناهای مهم، محل دقیق رویدادها به خصوص جنگ‌ها، تقسیمات اداری و مالیاتی، شبکه راه‌ها، مسیرهای مهاجرت و لشکرکشی و ... در دو قرن اخیر با پیشرفت و تکامل شیوه‌های پژوهش در تاریخ، مورخان به اهمیت استفاده از نقشه‌ها پی برده‌اند. از این رو در تألیفات تاریخی مربوط به این دوره نقشه‌هایی از دوره‌های مختلف تاریخی تهیه و ترسیم شده است. امروزه از نقشه‌های تاریخی برای ارائه اطلاعات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی و دیگر جلوه‌های حیات اجتماعی انسان در گذشته استفاده می‌شود.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

(دافل ۱۳۰۲)

۴۶ کدام مورد درباره گاه‌شماری در تاریخ ایران، درست است؟

- افزودن اندرگاه به آخر ماه دوازدهم در یکی از گاه‌شماری‌های دوره اشکانی معمول بود.
- در دوره اشکانی، استفاده از گاه‌شماری قمری - خورشیدی متروک شد.
- با سقوط هخامنشیان، گاه‌شماری بابلی برای همیشه کنار گذاشته شد.
- گاه‌شماری جلالی در سال ۱۳۰۴ شمسی ابداع شد و رسمیت یافت.

(دافل ۱۳۰۰)

۴۷ در گاه‌شماری اوستایی دوره ساسانی، اصطلاح «اندرگاه» به کدام گزینه اشاره داشت؟

- پنج روزی که به آخر ماه دوازدهم افزوده می‌شد.
- ماه سیزدهم که هر سال یک بار به سال افزوده می‌شد.
- ماه سیزدهم که هر ۱۲۰ سال یک بار به پایان سال اضافه می‌شد.
- روزهای چهار سال یک بار به هنگام کبیسه کردن به سال افزوده می‌شد.

(دافل ۹۹)

۴۸ در تقویم اوستایی دوره ساسانی، مبدأ سال شماری بر اساس کدام رویداد تعیین می‌شد؟

- به تخت نشستن هر پادشاه
- به دنیا آمدن زرتشت
- قیام اردشیر علیه اشکانیان
- دوره‌بندی ۱۲۰ ساله

(فارج ۹۹)

۴۹ کدام مورد درباره گاه‌شماری در مصر باستان درست است؟

- هر ۱۲۰ سال، یک ماه به سال می‌افزودند.
- هر سه سال، یک ماه به سال اضافه می‌کردند.
- هر چهار سال، یک ماه ۳۶ روزه به سال اضافه می‌کردند.
- هر چهار سال یک بار، سال را ۳۶۶ روز محاسبه می‌کردند.

(فارج ۹۸)

۵۰ در کدام گاه‌شماری باستانی ایران، هر ۱۲۰ سال یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند؟

- یزدگردی
- اوستایی
- دوازده حیوانی
- سلوکی

- ۵۱) کدام گاه‌شماری باستانی در هر ۱۲۰ سال ۳۰ شبانه‌روز از سال شمسی حقیقی عقب می‌افتاد؟
 (۱) اوستایی ساسانی (۲) شمسی قمری بابلی (۳) دوازده حیوانی (۴) هجری قمری (فارج ۹۳)
- ۵۲) بر طبق تقویم هجری شمسی که بر پایه تقویم تدوین گردیده، اسامی ماه‌های سال است.
 (۱) یزدگردی - بابلی (۲) یزدگردی - اوستایی (۳) جلالی - بابلی (۴) جلالی - اوستایی (دافل ۸۸)
- ۵۳) تقویم هجری قمری که با گسترش اسلام در سرزمین‌های اسلامی به ویژه در ایران رواج یافت، مبتنی بر حرکت است.
 (۱) زمین به دور ماه (۲) ماه به دور زمین (۳) زمین به دور خورشید (۴) ماه به دور خورشید (فارج ۸۸)
- ۵۴) کدام مورخ اروپایی برای تألیف اثر تاریخی خود و مشاهده بستر جغرافیایی رویدادهای تاریخی مورد نظر خویش به مسافرت‌های دور و درازی دست زد؟
 (۱) توبین بی (۲) هرودت (۳) گیبون (۴) مارتین نیلسون (دافل ۸۷)
- ۵۵) نام ماه‌های سال خورشیدی از کدام تقویم باستانی اقتباس شده است؟
 (۱) اوستایی (۲) مصری (۳) دوازده حیوانی (۴) بابلی (دافل ۸۱)
- ۵۶) دو رکن مهم و اساسی دانش تاریخ کدام‌اند و نخستین پرسش‌هایی که برای تاریخ‌نگاران مطرح می‌شوند، کدام است؟
 (۱) رویدادها و وقایع تاریخی - نویسندگان منابع تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته‌اند؟
 (۲) رویدادها و وقایع تاریخی - مطالعه و کاوش در تاریخ، مخصوصاً گذشته‌های دور چه فایده‌ای دارد؟
 (۳) زمان و مکان - مورخان چگونه و با استفاده از چه منابعی تاریخ را می‌نویسند؟
 (۴) زمان و مکان - رویدادهای تاریخی در چه زمانی و در کجا رخ داده‌اند؟
- ۵۷) چرا دانش تاریخ بدون توجه به زمان و مکان، معنایی ندارد؟ زیرا
 (۱) شناخت و مطالعه زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر به ما کمک می‌کند تا درک درستی از هویت خود پیدا کنیم.
 (۲) همه رویدادهای تاریخی در زمانی معین و در بستر مکان روی داده‌اند.
 (۳) رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند اما آثار و پیامدهای آن‌ها گذشته، حال و آینده را به هم پیوند می‌دهد.
 (۴) همه وقایع و تحولات تاریخی در بستر مکان و محیط رخ می‌دهند.
- ۵۸) منظور از نظامی که انسان برای اندازه‌گیری دقیق زمان ابداع کرده، چیست و ابداع آن حاصل تلاش مشترک دانشمندان کدام علوم است؟
 (۱) گاه‌شماری - ریاضی، نجوم و فیزیک (۲) گاه‌شماری - تاریخ، نجوم و ریاضی
 (۳) ساعت - ریاضی، نجوم و فیزیک (۴) ساعت - تاریخ، نجوم و ریاضی
- ۵۹) اختراع ابزارهایی چون ساعت‌های آفتابی، آبی و شنی و همچنین اسطرلاب نتیجه چه عاملی بود؟
 (۱) اهمیت زمان در درک تاریخ (۲) توجه مورخان به مسئله زمان
 (۳) تلاش مشترک دانشمندان ریاضی، نجوم و فیزیک (۴) نیاز انسان به زمان‌سنجی
- ۶۰) پیشگامان علم گاه‌شماری چه کسانی بودند؟
 (۱) بابلی‌ها و مصری‌ها (۲) مصری‌ها و رومی‌ها (۳) بابلی‌ها و ایرانی‌ها (۴) مسلمانان و مسیحیان
- ۶۱) گاه‌شماری «خورشیدی - قمری» در میان کدام یک از اقوام باستانی رایج بود و کدام عبارت در مورد این نوع گاه‌شماری نادرست است؟
 (۱) مصریان - از دقیق‌ترین و منظم‌ترین گاه‌شماری‌های جهان بود.
 (۲) مصریان - بعدها رومیان مبنای گاه‌شماری خود را بر آن قرار دادند.
 (۳) بابلی‌ها - سال را ۳۶۵ روز و یک چهارم شبانه روز محاسبه می‌کردند.
 (۴) بابلی‌ها - برای رفع اختلاف سال خورشیدی و سال قمری، هر سه سال یک ماه به سال می‌افزودند.
- ۶۲) کدام یک از اقوام باستانی، «هر سه سال، یک ماه به سال می‌افزودند»، گاه‌شماری آن‌ها از چه نوعی بود و مبنای گاه‌شماری چه کسانی قرار گرفت؟
 (۱) بابلی‌ها - خورشیدی قمری - هخامنشیان (۲) مصری‌ها - خورشیدی قمری - هخامنشیان
 (۳) بابلی‌ها - خورشیدی - رومیان (۴) مصری‌ها - خورشیدی - رومیان
- ۶۳) کدام گزینه، عبارت زیر را به نادرستی کامل می‌کند؟
 «مصریان، گاه‌شماری خورشیدی دقیق و منظمی داشتند؛ آنان»
 (۱) سال را ۳۶۵ روز و یک چهارم شبانه‌روز محاسبه می‌کردند.
 (۲) سال را به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می‌کردند و پنج روز اضافی را به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند.
 (۳) برای محاسبه $\frac{1}{4}$ شبانه‌روز اضافی، هر ۱۲۰ سال، یک ماه به دوازده ماه سال می‌افزودند.
 (۴) جلوس پادشاهان را مبدأ گاه‌شماری خود قرار داده بودند.
- ۶۴) کدام گزینه در مورد گاه‌شماری رومیان نادرست است؟
 (۱) آن‌ها در آغاز گاه‌شماری دقیقی نداشتند.
 (۲) در سال ۴۶ ق.م به دستور ژولیوس سزار اصلاحاتی در این گاه‌شماری صورت گرفت.
 (۳) حدود دو قرن بعد از میلاد مسیح، تولد ایشان به‌عنوان مبدأ گاه‌شماری رومیان قرار گرفت.
 (۴) در حدود سال ۱۵۰۰ میلادی، پاپ گرگوار سیزدهم به کمک منجمان بار دیگر این گاه‌شماری را اصلاح کردند.

۷۹ یکی از دقیق ترین گاه شماری ها در جهان، گاه شماری است که

- ۱) جلالی - گاه شماری هجری خورشیدی که از سال ۱۳۰۴ ش. در ایران رسمیت یافت، بر اساس آن تنظیم شده است.
- ۲) اوستایی - گاه شماری دینی زرتشتیان محسوب می شد و در دوره ساسانیان در ایران رایج گردید.
- ۳) بابلی - در آن، سال به ۱۲ ماه خورشیدی ۳۰ یا ۲۹ روزه تقسیم می شد.
- ۴) مصری - سال را به صورت ۱۲ ماه ۳۰ روزه محاسبه و ۵ روز اضافی را به نام «اندرگاه» به آخر ماه دوازدهم می افزودند.

۸۰ «کرونولوژی» به معنای است و در اهمیت فراوانی دارد.

- ۱) تعیین زمان وقوع رویدادها - توصیف و تحلیل رویدادها
- ۲) نظم و ترتیب رویدادها - مطالعه و پژوهش تاریخ
- ۳) نظم و ترتیب رویدادها - اندازه گیری دقیق زمان
- ۴) تعیین زمان وقوع رویدادها - درک درست و منطقی از تاریخ

۸۱ چرا کرونولوژی در مطالعه و پژوهش تاریخ اهمیت فراوانی دارد؟

- ۱) زیرا عوامل و پدیده های طبیعی و اقلیمی در شکل دادن به رویدادها و تحولات تاریخی نقش تعیین کننده ای دارند.
- ۲) زیرا انسان در تاریخ نقش محوری دارد و رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه رفتار متقابل انسان ها با یکدیگر پدید آمده اند.
- ۳) چون هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به تمام جنبه های زندگی اجتماعی در گذشته است.
- ۴) چون رویدادهای تاریخی در زمان معینی به وقوع پیوسته اند و مورخان می کوشند آن ها را بر اساس زمان وقوعشان تحلیل کنند.

۸۲ منظور از «ابزار مناسبی که با استفاده از آن می توان رویدادهای یک دوره یا دوره های مختلف تاریخی را به ترتیب زمان وقوع آن ها نشان داد» چیست؟

- ۱) کرونولوژی
- ۲) گاه شماری
- ۳) خط زمان
- ۴) اسطرلاب

۸۳ کتاب «العبر» نوشته اندیشمند مسلمان تونس است که مقدمه آن به اختصاص دارد.

- ۱) ابن خلدون - تأثیر جغرافیا و اقلیم بر تاریخ، اخلاق و رفتار آدمیان
- ۲) طبری - تأثیر پدیده های جغرافیایی بر شکل گیری و توسعه تمدن های باستانی
- ۳) ابن خلدون - توصیف و تحلیل رویدادها بر اساس زمان وقوع آن ها
- ۴) طبری - نقش عوامل طبیعی و اقلیمی در شکل دادن به رویدادها و تحولات تاریخی

۸۴ منظور از «دانش جغرافیای تاریخی» چیست؟

- ۱) مطالعه جنبه های مختلف زندگی انسان ها و جوامع در گذشته و بررسی علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان
- ۲) مطالعه و بررسی آثار باستانی و تاریخی به منظور شناخت فرهنگ و شیوه زندگی انسان ها و جوامع گذشته
- ۳) مطالعه مناطق و سرزمین های مختلف در گذشته و تأثیر محیط طبیعی و عوامل جغرافیایی بر رویدادهای تاریخی
- ۴) بررسی گذشته انسان ها و جوامع انسانی بر اساس آثار باقی مانده از بشر

۸۵ اهمیت یافتن نقشه در مطالعات تاریخی پیامد چیست؟

- ۱) تأثیر جغرافیا بر اخلاق و رفتار آدمیان
- ۲) ارتباط جغرافیا و تاریخ
- ۳) گسترش دانش جغرافیای تاریخی
- ۴) گسترش فن تاریخ نویسی

۸۶ کدام گزینه درباره نقشه های تاریخی نادرست است؟

- ۱) با پیشرفت و تکامل شیوه های پژوهش در تاریخ، مورخان به اهمیت استفاده از این نقشه ها پی برده اند.
- ۲) در آثار تاریخی تألیف شده در دو قرن اخیر، نقشه هایی از دوره های مختلف تاریخی تهیه و ترسیم شده است.
- ۳) امروزه برای ارائه اطلاعات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی و دیگر جلوه های حیات اجتماعی انسان در گذشته از آن ها استفاده می شود.
- ۴) انواع مختلفی از اطلاعات را از جمله قلمرو حکومت ها، محل های برپایی سکونتگاه ها و نقش پدیده های جغرافیایی در شکل گیری تمدن ها و ... ارائه می دهند.

۸۷ چه تعداد از اطلاعات زیر از «نقشه های تاریخی» قابل استنباط اند؟

- محل دقیق رویدادها به خصوص جنگ ها - نقش پدیده های جغرافیایی در شکل گیری تمدن ها - تقسیمات اداری و مالیاتی - نقش عوامل جغرافیایی در ایجاد و گسترش راه ها - قلمرو حکومت ها - مسیرهای مهاجرت ها و لشکرکشی ها

- ۱) ۵
- ۲) ۴
- ۳) ۳
- ۴) ۲

۸۸ چه تعداد از گاه شماری های زیر، از نوع خورشیدی با مبدأ دینی هستند؟

- گاه شماری بابلی - گاه شماری مصری - گاه شماری رومی (مسیحی) - گاه شماری اسلامی - گاه شماری اوستایی - گاه شماری جلالی

- ۱) ۴
- ۲) ۳
- ۳) ۲
- ۴) ۱

۸۹ نقاط A، B و C در نمودار خط زمان زیر، منطبق بر چه سال هایی است؟

- ۱) ۳۶۰ ق.م - ۱۷۶ م - ۲۲۹ ق.م
- ۲) ۲۲۹ ق.م - ۴۶ م - ۱۲۹ ق.م
- ۳) ۲۲۹ ق.م - ۴۶ ق.م - ۱۲۹ م
- ۴) ۳۶۰ ق.م - ۱۷۶ م - ۷۶ ق.م

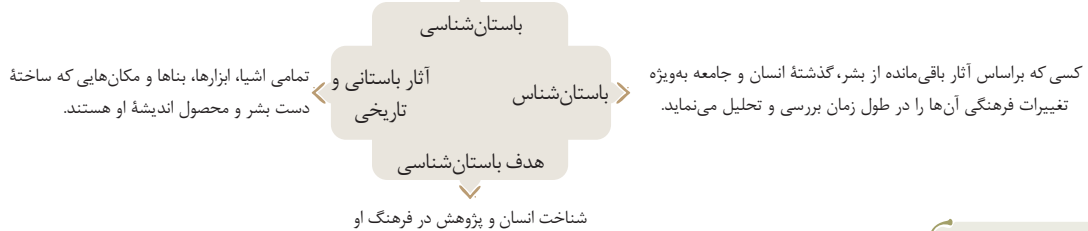

دس سو

باستان‌شناسی؛ در جست‌وجوی میراث فرهنگی

باستان‌شناسی چیست؟

علمی است که آثار باستانی و تاریخی را به منظور شناخت فرهنگ و شیوه زندگی انسان‌ها و جوامع گذشته مطالعه و بررسی می‌کند.

مکان یا محوطه باستانی

مکان باستانی: جاهایی است که باستان‌شناسان در آن‌جا آثار باستانی و تاریخی را مطالعه و در مواردی کشف می‌کنند.

مکان‌های باستانی از نظر شکل و وسعت متفاوت‌اند. برخی از آن‌ها سکونتگاه‌های شهری یا روستایی هستند که چند هکتار وسعت دارند. ^{مانند} شهر سوخته در ایران / شهر پمپئی در ایتالیا

انواع محوطه‌های باستانی:

۱ گورستان‌ها و آرامگاه‌ها: از جمله مکان‌های باستانی مورد توجه و علاقه باستان‌شناسان هستند و آثار به‌دست آمده از آن‌ها از جذاب‌ترین و پربیننده‌ترین آثار موزه‌ای به شمار می‌روند.

۲ اشیای داخل گورها، شیوه تدفین مردگان، معماری و مصالح آرامگاه‌ها اطلاعات ارزنده‌ای درباره نظام اجتماعی، باورها، فرهنگ، وضعیت اقتصادی و میزان پیشرفت‌های فنی مردمان و جوامع گذشته ارائه می‌دهند.

۳ غارها: نقاشی‌ها و اشیای کشف‌شده از غارها منبع ارزشمندی برای مطالعه و شناخت زندگی مردمان دوران پیش از تاریخ به شمار می‌روند.

۴ سنگ‌نوشته‌ها، گوردخمه‌ها و نقش برجسته‌ها: در گوشه و کنار ایران به‌ویژه در فارس، همدان، کرمانشاه سنگ‌نوشته‌ها، نقش برجسته‌ها و گوردخمه‌های متعددی بر دیواره کوه‌ها و صحرایا نقش بسته‌اند و گوشه‌ای از فرهنگ و تمدن کهن ایرانی را به نمایش گذارده‌اند.

۵ تپه‌های باستانی: هنگامی که در دوره‌های زمانی مختلف، به تناوب، مردمانی در یک مکان سکونت کنند، به تدریج چند لایه باستانی روی هم قرار می‌گیرند و تپه‌های باستانی را شکل می‌دهند. ^{مانند} تپه باستانی سیلک

بقایای شهر پمپئی در ایتالیا که توسط باستان‌شناسان از زیر خاکسترهای آتشفشان بیرون کشیده شد.

آرامگاه توتخامون فرعون مصر

غار لاسکو - فرانسه

مقبره‌ها و نقش برجسته‌های نقش رستم - مرودشت - استان فارس

مراحل کار باستان شناسان

شناسایی و کشف

نخستین گام باستان شناسان، شناسایی و کشف مکان‌ها و محوطه‌های باستانی و تاریخی است. انواع آثار باستانی از نظر شناسایی و کشف: ۱) آثار و بناهایی که بر روی سطح زمین قرار داشته و به آسانی قابل شناسایی هستند؛ مثل تخت جمشید و طاق بستان ۲) آثار و بناهایی که در زیر خاک و یا در اعماق دریاها و رودخانه‌ها قرار گرفته‌اند.

باستان شناسان برای کشف آثار باستانی و تاریخی علاوه بر رجوع به کتاب‌های تاریخی، سفرنامه‌ها و... از ابزارها و فناوری‌های جدید که قابلیت زیادی در نقشه‌برداری، کشف و بازسازی دقیق محوطه‌ها و آثار

باستانی دارند، استفاده می‌کنند. پهباده‌ها، رادارها، عکس‌های هوایی، تصاویر ماهواره‌ای، روش‌های الکترومغناطیسی و سامانه‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS) گاهی برخی از آثار و بناهای تاریخی به صورت اتفاقی و اغلب در نتیجه فعالیت‌های کشاورزی و عمرانی یا بروز سیل و زلزله نمایان شده‌اند.

آرامگاه شی هوانگ‌تی، امپراتور چین باستان با ۸۰۰۰ مجسمه سرباز؛ این آرامگاه در سال ۱۹۷۴م. به طور اتفاقی توسط تعدادی از کشاورزان چینی که مشغول کندن چاه بودند، کشف شد.

سنگ‌نوشته مشهور روزتا که با خطوط مصر باستان (هیروگلیف و دموتیک) و نیز خط یونانی نگارش یافته، به‌طور اتفاقی توسط سربازان فرانسوی که در زمان ناپلئون مصر را اشغال کرده بودند، کشف شد.

تمدن عظیم جیرفت در استان کرمان

مردان نمکی زنجان

کشفیاتی که در ایران به صورت اتفاقی رخ داد:

حفاری

دومین گام فعالیت باستان شناسی، بیرون آوردن و نمایان کردن آثاری است که در دل خاک قرار گرفته‌اند. حفاری از مراحل حساس کار باستان شناسان به شمار می‌رود. نیازمند دانش، تجربه و دقت فراوان است و با کوچک‌ترین اشتباه، ممکن است آسیب بزرگی به آثار و بناهای تاریخی وارد شود.

۱) ابتدا نقشه بنا را مشخص می‌کنند.

۲) اقدامات باستان شناسان پس از برخورد به یک بنای تاریخی در حین حفاری و خاک‌برداری

۳) اگر به شیئی برخورد کنند، در همان وضعیت از آن عکس می‌گیرند و تمام مشخصاتش را به‌طور دقیق ثبت می‌کنند.

۴) اشیای تاریخی را از خاک بیرون می‌آورند. پس از انتقال، در کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های مجهز ادامه تحقیقات را انجام می‌دهند.

خاک‌برداری

استخراج و تنظیم اطلاعات

در این مرحله، باستان شناسان آثار یا بناهای باستانی کشف شده را ۱) به لحاظ قدمت، مواد و مصالح به‌کار رفته در آن‌ها و ۲) کاربردهایی که داشته‌اند مورد بررسی و مطالعه قرار می‌دهند.

با مقایسه آثار و بناهای باستانی در زمان‌های مختلف می‌کوشند تا سیر پیشرفت‌های فنی، هنری و فرهنگی مردمان گذشته را درک کنند.

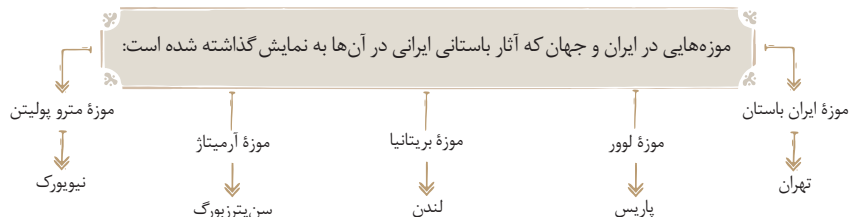
از طریق مقایسه آثار و بناهای باستانی سرزمین و تمدن‌های گوناگون روابط جوامع گذشته و تأثیرات فرهنگی و اقتصادی آن‌ها بریکدیگر را توضیح می‌دهند.

تعیین سن آثار باستانی

باستان شناسان برای تاریخ‌گذاری و تعیین سن آثار باستانی از روش‌های علمی پیشرفته‌ای استفاده می‌کنند مانند روش رادیو کربن و روش پتاسیم - آرگون.

موزه‌ها، گنجینه‌های آثار باستانی

موزه‌ها، مهم‌ترین مکان برای گردآوری، نگهداری، مرمت، مطالعه و نمایش آثار باستانی هستند.

باستان‌شناسی و علم تاریخ ارتباط تنگاتنگی با هم دارند. **۱** زیرا باستان‌شناسان از نوشته‌های مورخان برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی بهره می‌برند. **۲** نتایج کاوش‌های باستان‌شناسی، منبع ارزشمندی برای تحقیقات مورخان به شمار می‌رود. مطالعه و شناخت دوران بسیار طولانی پیش از تاریخ متکی به کاوش‌های باستان‌شناسی است. **۱** از این رو بیشتر آگاهی و اطلاعاتی که تاکنون درباره زندگی انسان‌ها و جوامع دوران پیش از تاریخ به دست آمده حاصل تحقیقات علمی باستان‌شناسان است. باستان‌شناسی کمک شایانی به مطالعه دوره‌های تاریخی زندگی بشر کرده است **۱** زیرا منابع نوشتاری (مکتوب) برای شناخت کامل این دوره، مخصوصاً اوایل آن کافی نیست. **۲** عمده اطلاعات منابع نوشتاری، مربوط به رویدادهای سیاسی و نظامی و شرح اقدامات فرمانروایان است. **۱** از این رو باستان‌شناسی به مورخان کمک می‌کند که ابعاد اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی مردمان و جوامع تاریخی را بهتر بشناسند. باستان‌شناسی علاوه بر آنکه میراث فرهنگی بشر را کشف و معرفی کرده است، نقش مهم‌تری در مرمت و نگهداری این میراث‌گران‌بها دارد.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

- ۹۰** آرمیناز، یکی از موزه‌های معروف جهان در کدام کشور قرار دارد؟
 (۱) لندن (۲) نیویورک (۳) روسیه (۴) پاریس (دافل ۱۴)
- ۹۱** باستان‌شناسان علاوه بر کشف و معرفی میراث فرهنگی بشر، کدام نقش مهم‌تری را برعهده داشتند؟
 (۱) تعیین سن آثار باستانی (۲) مرمت و نگهداری آثار کشف‌شده باستانی
 (۳) بررسی و شناخت دوران طولانی پیش از تاریخ (۴) کمک به شناسایی زندگی مردم در دوره‌های تاریخی (دافل ۹۹)
- ۹۲** کدام تمدن باستانی عظیم، در شرق کشور (استان کرمان) کشف گردید؟
 (۱) شهداد (۲) جیرفت (۳) شهر سوخته (۴) چغامیش (دافل ۹۸)
- ۹۳** موزه ایران باستان در کدام شهر کشورمان قرار دارد؟
 (۱) اصفهان (۲) شیراز (۳) تهران (۴) همدان (دافل ۹۱ - با تغییر)
- ۹۴** کدام گزینه تعریف درستی از «علم باستان‌شناسی» ارائه می‌دهد؟
 (۱) علم مطالعه مناطق و سرزمین‌های مختلف در گذشته و تأثیر محیط طبیعی و عوامل جغرافیایی بر رویدادهای تاریخی
 (۲) علم مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جوامع در گذشته و تجزیه و تحلیل علل و نتایج افکار و اعمال گذشتگان
 (۳) علم گردآوری، نگهداری، مرمت و مطالعه آثار باستانی برای نمایش آن‌ها
 (۴) علم مطالعه و بررسی آثار باستانی و تاریخی به منظور شناخت فرهنگ و شیوه زندگی انسان‌ها و جوامع گذشته
- ۹۵** باستان‌شناس، کسی است که گذشته و به‌ویژه آن‌ها را در طول زمان و براساس مورد تحلیل قرار می‌دهد.
 (۱) حکومت‌ها و تمدن‌های باستانی - سرگذشت سیاسی - آثار به‌جای مانده از بشر (۲) انسان و جامعه - تغییرات فرهنگی - آثار باقی‌مانده از بشر
 (۳) انسان - تاریخ اجتماعی - منابع مکتوب (۴) فرهنگی جوامع - شیوه زندگی - منابع مکتوب
- ۹۶** از نظر برخی از صاحب‌نظران هدف علم باستان‌شناسی چیست؟
 (۱) شناخت انسان و پژوهش در فرهنگ او (۲) شناخت آثار باستانی و طبقه‌بندی آن‌ها
 (۳) بررسی آثار باقی‌مانده از بشر (۴) کشف و استخراج آثار باستانی و تاریخی
- ۹۷** در قرن هجدهم میلادی چه عاملی موجب شد تا گامی مهم در جهت آغاز مطالعات باستان‌شناسی برداشته شود و مهم‌ترین فعالیت باستان‌شناسی در این قرن کدام است؟
 (۱) علاقه پاپ و اشراف به گردآوری آثار هنری کهن - کاوش شهرهای رومی مانند پمپئی
 (۲) نگارش کتاب تاریخ هنر یونان باستان توسط وینکلمان - کاوش شهرهای رومی مانند پمپئی
 (۳) پیشرفت فنون علمی باستان‌شناسی - کشف تمدن بزرگ بین‌النهرین
 (۴) توجه جهانگردان به آثار متعلق به گذشته - کشف تمدن بزرگ بین‌النهرین
- ۹۸** منظور از «آثار باستانی و تاریخی» چیست؟
 (۱) همه آثاری که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند
 (۲) الواح گلی، سنگ‌نوشته‌ها، سالنامه‌ها، کتاب‌های تاریخی و خدای‌نامه‌ها
 (۳) لایه‌های باستانی که از روی هم قرار گرفتن سکونتگاه‌های مردم در دوره‌های زمانی مختلف ایجاد شده‌اند
 (۴) تمامی اشیاء، ابزارها، بناها و مکان‌هایی که ساخته دست بشر و محصول اندیشه او هستند

۹۹ به جاهایی که باستان‌شناسان در آن آثار باستانی و تاریخی را مطالعه و کشف می‌کنند گفته می‌شود که

- ۱) مکان باستانی - از نظر شکل و وسعت یکسان هستند.
- ۲) محوطه باستانی - برخی از آن‌ها چند هکتار وسعت دارند.
- ۳) تپه باستانی - به شناخت زندگی مردمان دوران پیش از تاریخ کمک می‌کنند.
- ۴) لایه باستانی - تعداد زیادی از آن‌ها در ایران شناسایی شده‌اند.

۱۰۰ بزرگ‌ترین محوطه‌های باستانی کدام است؟

- ۱) سکونتگاه‌های روستایی یا شهری مانند شهر سوخته در ایران
- ۲) نقش برجسته‌ها و سنگ‌نوشته‌های دیواره صخره‌ها
- ۳) گورستان‌ها و آرامگاه‌ها مانند آرامگاه توتنخامون در مصر
- ۴) غارها مانند غار لاسکو در فرانسه

۱۰۱ از جمله جذاب‌ترین و پربیننده‌ترین آثار موزه‌ای کدام‌اند؟

- ۱) تپه‌های باستانی
- ۲) اشیاء به‌دست آمده از داخل گورهای باستانی
- ۳) نقاشی‌های کشف‌شده از غارهای پیش از تاریخ
- ۴) بقایای شهرهای باستانی

۱۰۲ اشیاء به‌دست آمده از داخل گورهای باستانی اطلاعات ارزشمندی را درباره ارائه می‌دهند.

- ۱) شیوه تدفین مردگان، اقتصاد، طبقات اجتماعی، وضعیت سیاسی و حکومتی تمدن‌های گذشته
- ۲) چگونگی شکل‌گیری و توسعه تمدن‌ها، وضعیت اقتصادی زندگی مردم و فرهنگ آن‌ها
- ۳) نظام اجتماعی، باورها، فرهنگ، وضعیت اقتصادی و میزان پیشرفت‌های فنی مردمان و جوامع گذشته
- ۴) نظام سیاسی، پیشرفت‌های علمی و معماری، قدرت نظامی و اقتصادی حکومت‌های گذشته

۱۰۳ کدام دسته از آثار تاریخی بر دیواره کوه‌ها و صخره‌ها قرار گرفته‌اند و در ایران، بیشتر این آثار در کدام استان‌ها واقع شده‌اند؟

- ۱) سنگ‌نوشته‌ها، نقش برجسته‌ها و گوردخمه‌ها - فارس، همدان و کرمانشاه
- ۲) غارها، گورستان‌ها و آرامگاه‌ها - سیستان، کرمان و فارس
- ۳) تپه‌های باستانی - سیستان، کرمان و فارس
- ۴) سکونتگاه‌های روستایی و شهری باستانی - فارس، همدان و کرمانشاه

۱۰۴ تپه‌های باستانی چگونه به وجود می‌آیند؟

- ۱) هنگامی که بناها و آثار باستانی تخریب شده و فرو بریزند.
- ۲) هنگامی که سکونتگاه‌های روستایی یا شهری در اثر زلزله یا آتشفشان در زیر خاک دفن شوند.
- ۳) وقتی که در دوره‌های زمانی مختلف به تناوب مردمانی در یک مکان سکونت نمایند.
- ۴) وقتی که شهرها یا سکونتگاه‌های مردم در پی هجوم اقوام بیگانه ویران و نابود شود.

۱۰۵ مراحل فعالیت باستان‌شناسی به ترتیب کدام است؟

- ۱) کشف و شناسایی - حفاری و استخراج - کاوش و تنظیم اطلاعات
- ۲) حفاری و کاوش - شناسایی و کشف - استخراج و تنظیم اطلاعات
- ۳) کشف و شناسایی - تنظیم اطلاعات - حفاری و استخراج
- ۴) کشف و شناسایی - کاوش و حفاری - استخراج و تنظیم اطلاعات

۱۰۶ نخستین گام از مراحل باستان‌شناسی، است که برای این منظور

- ۱) کشف و شناسایی محوطه‌های باستانی - ابتدا نقشه بنای باستانی مورد نظر را مشخص می‌نمایند.
- ۲) شناسایی و کشف محوطه‌های باستانی - علاوه بر کتاب‌های تاریخی از ابزارها و فن‌آوری‌های جدید نیز استفاده می‌کنند.
- ۳) کاوش و حفاری - ابتدا نقشه بنای باستانی مورد نظر را مشخص می‌نمایند.
- ۴) حفاری و کاوش - علاوه بر کتاب‌های تاریخی از ابزارها و فن‌آوری‌های جدید نیز استفاده می‌کنند.

۱۰۷ کدام یک از موارد زیر از جمله منابع و ابزارهای مورد استفاده توسط باستان‌شناسان در مرحله کشف و شناسایی نمی‌باشد؟

- ۱) کتاب‌های تاریخی و سفرنامه‌ها
- ۲) روش‌های الکترومغناطیسی و سیستم اطلاعات جغرافیایی
- ۳) عکس‌های هوایی و تصاویر ماهواره‌ای
- ۴) تشعشعات حرارتی و شکافت هسته

۱۰۸ کدام دسته از آثار باستانی زیر به راحتی برای باستان‌شناسان قابل شناسایی بوده‌اند؟

- ۱) تپه سیلک و تمدن جیرفت
- ۲) بقایای شهر پمپئی و شهر سوخته
- ۳) تخت جمشید و طاق بستان
- ۴) تپه سیلک و شهر سوخته

۱۰۹ اغلب آثار و بناهای تاریخی که به صورت اتفاقی شناسایی شده‌اند، طی چه فرآیندی به‌دست آمده‌اند؟

- ۱) اطلاعات تاریخی کتاب‌ها و سفرنامه‌ها
- ۲) حفاری‌های غیرقانونی و قاچاق گسترده آثار ارزشمند باستانی
- ۳) فعالیت‌های کشاورزی و عمرانی و یا بروز پدیده‌های طبیعی مانند سیل و زمین‌لرزه
- ۴) بهره‌گیری از فن‌آوری‌های جدید و استفاده از دستاوردهای سایر علوم

۱۱۰ چه تعداد از آثار باستانی زیر به‌طور اتفاقی از دل زمین نمایان شدند؟

«سنگ نوشته روزتا - تخت جمشید - بقایای شهر پمپئی - تمدن جیرفت - مردان نمکی زنجان - آرامگاه شی هوانگ‌تی»

۱۱۱ کدام مرحله از فعالیت باستان‌شناسان نیازمند دانش، تجربه و دقت فراوان است؟ چرا؟

- ۱) کشف و شناسایی - زیرا بخش زیادی از آثار باستانی در زیر خاک و یا در اعماق دریاها قرار گرفته‌اند.
- ۲) کاوش و حفاری - زیرا با کوچک‌ترین اشتباه، آسیب بزرگی به آثار و بناهای تاریخی در حال کاوش وارد می‌شود.
- ۳) کاوش و حفاری - چون در این مرحله باستان‌شناس باید بتواند از روی آثار کشف‌شده تأثیرات فرهنگی تمدن‌های گوناگون را توضیح دهد.
- ۴) کشف و شناسایی - چون برای این منظور باید از دانش‌هایی چون شیمی، فیزیک، گیاه‌شناسی و زمین‌شناسی بهره گرفت.

۱۱۲ نخستین اقدامی که باستان‌شناسان در مرحله حفاری پس از برخورد با یک بنای تاریخی انجام می‌دهند، چیست؟

- ۱) مشخص کردن نقشه بنا
- ۲) عکس‌برداری و ثبت دقیق مشخصات بنا
- ۳) تعیین سن و قدمت بنا
- ۴) واگذاری ادامه تحقیقات به کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های مجهز

۱۱۳ باستان‌شناسان در مرحله کاوش و حفاری اگر به شیئی برخورد کنند، چه می‌کنند؟

- ۱) آن را از دل خاک بیرون آورده و پس از ثبت مشخصات، از آن عکاسی کرده و به آزمایشگاه‌های مجهز می‌سپارند.
- ۲) آن را از دل خاک بیرون آورده و پس از ثبت مشخصات به موزه می‌سپارند.
- ۳) ابتدا در همان وضعیت از آن عکس‌برداری کرده و تمام مشخصات آن را به‌طور دقیق ثبت می‌کنند و بعد از خاک بیرون آورده و به آزمایشگاه‌های مجهز می‌سپارند.
- ۴) نخست نقشه آن را مشخص کرده و قدمت آن را تعیین می‌کنند، سپس آن را از دل خاک بیرون می‌کشند.

۱۱۴ کدام گزینه درباره مرحله سوم از مراحل کار باستان‌شناسان نادرست است؟

- ۱) بررسی آثار یا بناهای باستانی به لحاظ قدمت، مواد و مصالح به کار رفته در آن‌ها و کاربردهایی که داشته‌اند
- ۲) ترسیم نقشه کلی بنا و بیرون آوردن و نمایان کردن آثاری که در دل خاک قرار گرفته‌اند
- ۳) مقایسه آثار و بناهای باستانی در زمان‌های مختلف برای درک بهتر پیشرفت‌های فنی، هنری و فرهنگی مردمان گذشته
- ۴) مقایسه آثار و بناهای باستانی سرزمین‌ها و تمدن‌های گوناگون برای شناخت روابط جوامع در گذشته و تأثیرات فرهنگی آن‌ها بر یک‌دیگر

۱۱۵ باستان‌شناسان از چه طریقی روابط جوامع گذشته و تأثیرات فرهنگی و اقتصادی آن‌ها بر یک‌دیگر را توضیح می‌دهند؟

- ۱) مقایسه آثار و بناهای باستانی در دوره‌های مختلف
- ۲) مقایسه آثار و بناهای باستانی سرزمین‌ها و تمدن‌های گوناگون
- ۳) مراجعه به کتاب‌های تاریخی و سفرنامه‌ها
- ۴) مطالعه نظام اجتماعی، باورها، فرهنگ و وضعیت اقتصادی جوامع گذشته

۱۱۶ هر یک از موارد زیر به ترتیب به کدام مرحله از کار باستان‌شناسان اشاره دارد؟

الف) مقایسه آثار و بناهای باستانی در زمان‌های مختلف

ب) عکس‌برداری و ثبت دقیق مشخصات آثار

ج) رجوع به کتاب‌های تاریخی و سفرنامه‌ها

- ۱) الف: کشف و شناسایی - ب: کاوش و حفاری - ج: استخراج و تنظیم اطلاعات
- ۲) الف: استخراج و تنظیم اطلاعات - ب: کشف و شناسایی - ج: کاوش و حفاری
- ۳) الف: کشف و شناسایی - ب: استخراج و تنظیم اطلاعات - ج: کاوش و حفاری
- ۴) الف: استخراج و تنظیم اطلاعات - ب: کاوش و حفاری - ج: کشف و شناسایی

۱۱۷ مرحله‌ای که باستان‌شناس قدمت، مواد و مصالح به کار رفته در آثار باستانی را بررسی می‌کند، کدام است و موزه شهر سن پترزبورگ روسیه چه نام دارد؟

- ۱) استخراج و تنظیم اطلاعات - متروپولیتن
- ۲) استخراج و تنظیم اطلاعات - آرمیتاژ
- ۳) شناسایی و کشف - آرمیتاژ
- ۴) شناسایی و کشف - متروپولیتن

۱۱۸ کدام گزینه از جمله کارکردهای موزه‌ها نیست؟

- ۱) گردآوری و نگهداری آثار باستانی
- ۲) تاریخ‌گذاری و تعیین سن آثار باستانی
- ۳) مرمت و مطالعه آثار باستانی
- ۴) گردآوری و نمایش آثار باستانی

۱۱۹ موزه‌های «آرمیتاژ»، «متروپولیتن» و «تولوز» به ترتیب، در کدام کشورها واقع شده‌اند؟

- ۱) روسیه - آمریکا - فرانسه
- ۲) فرانسه - روسیه - انگلستان
- ۳) روسیه - فرانسه - انگلستان
- ۴) انگلستان - فرانسه - آمریکا

۱۲۰ کدام گزینه درباره نام موزه‌ها و محل قرارگیری آن‌ها نادرست است؟

- ۱) لوور: پاریس
- ۲) متروپولیتن: نیویورک
- ۳) بریتانیا: لندن
- ۴) آرمیتاژ: پتروگراد

۱۲۱ باستان‌شناسان به چه منظور از نوشته‌های مورخان بهره می‌برند؟

- ۱) شناخت دوران بسیار طولانی پیش از تاریخ
- ۲) شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی
- ۳) شناخت ابعاد مختلف زندگی اجتماعی، اقتصادی، علمی، فرهنگی مردمان و جوامع گذشته
- ۴) معرفی میراث فرهنگی و تلاش برای مرمت و بازسازی آن

۱۲۲ عمده آگاهی‌ها و اطلاعاتی که تاکنون درباره زندگی انسان‌ها و جوامع دوران پیش از تاریخ به دست آمده، نتیجه چیست؟

- (۱) پژوهش در منابع مکتوب
(۲) فعالیت تاریخ‌نگاران بزرگی چون هرودت
(۳) تحقیقات علمی باستان‌شناسان
(۴) پژوهش‌های تاریخی

۱۲۳ چه عاملی سبب شده تا بگوییم باستان‌شناسی کمک شایانی به مطالعه دوره تاریخی زندگی بشر کرده است؟

- (۱) گستردگی دوره تاریخی و عدم امکان مطالعه تمام دوره‌های آن
(۲) ناتوانی مورخان در تحلیل و تفسیر رویدادهای تاریخی
(۳) کمبود منابع نوشتاری برای شناخت کامل این دوره خصوصاً اوایل آن
(۴) کم‌کاری مورخان در زمینه بازسازی دقیق و درست رویدادهای تاریخی

۱۲۴ عمده اطلاعات منابع نوشتاری دوره تاریخی در چه زمینه‌هایی است؟

- (۱) رویدادهای سیاسی و نظامی و زندگی اجتماعی انسان‌ها و جوامع
(۲) زندگی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مردمان و جوامع مختلف
(۳) چگونگی شکل‌گیری و توسعه تمدن‌ها و پیشرفت‌های آن‌ها
(۴) رویدادهای سیاسی و نظامی و شرح اقدامات فرمانروایان

۱۲۵ کاوش‌های باستان‌شناسی در شناخت کدام ابعاد از زندگی جوامع مختلف در دوره تاریخی به مورخان کمک می‌کند؟

- (۱) سیاسی و نظامی
(۲) اجتماعی و فرهنگی
(۳) سیاسی و اقتصادی
(۴) علمی و نظامی

۱۲۶ چه تعداد از گزاره‌های زیر، محوطه باستانی به شمار می‌روند؟

- «تپه سیلک کاشان - معبد پارتنون - تخت جمشید - آرامگاه کورش در پاسارگاد - کتیبه بیستون - طاق بستان کرمانشاه - موزه ملی ایران باستان»
(۱) ۷ (۲) ۶ (۳) ۵ (۴) ۴

۱۲۷ کدام مورد از وظایف باستان‌شناس نمی‌باشد و بخش بسیاری از آگاهی‌های تاریخی، به‌ویژه درباره گذشته‌های دور، از چه طریق به دست آمده است؟

- (۱) شناسایی مکان‌های تاریخی - ثبت اخبار توسط وقایع‌نگاران
(۲) گردآوری ابزارهای قدیمی - حفاری‌های باستان‌شناسی
(۳) پژوهش درباره اشیای قدیمی - ثبت اخبار توسط وقایع‌نگاران
(۴) بررسی سرگذشت زندگی اجتماعی انسان - حفاری‌های باستان‌شناسی

۱۲۸ عبارت زیر به کدام مرحله از مراحل کار باستان‌شناسی اشاره دارد؟

«پژوهشگران با مقایسه نقش برجسته‌های تخت جمشید و بین‌النهرین دریافتند که سنگ‌تراشان در خدمت هخامنشیان، در آثار خود از نقش برجسته‌های آشوری الهام گرفته‌اند.»

- (۱) کشف و شناسایی
(۲) کاوش و حفاری
(۳) استخراج و تنظیم اطلاعات
(۴) تعیین سن آثار باستانی

۱۲۹ با توجه به تصویر مقابل کدام گزینه نادرست است؟

- (۱) برخی از محوطه‌های باستانی، سکونتگاه‌های شهری یا روستایی هستند که چندین هکتار وسعت دارند.
(۲) بقایای شهر پمپئی در ایتالیا توسط باستان‌شناسان از زیر خاکسترهای آتشفشان بیرون کشیده شد.
(۳) این نوع از محوطه‌ها در نتیجه زندگی و سکونت مردم در دوره‌های مختلف در یک مکان ایجاد شده‌اند.
(۴) با کاوش در این محوطه تاریخی، در قرن هجدهم، باستان‌شناسی علمی رو به تکامل نهاد.

۱۳۰ تصویر زیر، کدام محوطه تاریخی را نشان می‌دهد، در کدام استان قرار دارد و به چه لحاظ حائز اهمیت است؟

- (۱) نقش رستم - کرمانشاه - غارها و آرامگاه‌های باستانی
(۲) طاق بستان - فارس - سنگ‌نوشته‌ها، نقش برجسته‌ها و گوردخمه‌ها
(۳) نقش رستم - فارس - سنگ‌نوشته‌ها، نقش برجسته‌ها و گوردخمه‌ها
(۴) طاق بستان - کرمانشاه - غارها و آرامگاه‌های باستانی

۱۳۱ محوطه باستانی روبه‌رو در کجا واقع شده و کدام توضیح در مورد این‌گونه محوطه‌ها صحیح است؟

- (۱) جیرفت - بر دیواره‌های کوه‌ها و صخره‌ها نقش بسته‌اند و گوشه‌ای از فرهنگ کهن ایرانی را به نمایش می‌گذارند.
(۲) مرویشت - اطلاعات ارزشمندی از زندگی مردمان پیش از تاریخ به دست می‌دهند.
(۳) مرویشت - سکونتگاه‌های شهری یا روستایی هستند که چند هکتار وسعت دارند.
(۴) جیرفت - هنگامی که در دوره‌های زمانی مختلف به تناوب مردمانی در یک مکان سکونت نمایند، ایجاد می‌شوند.

۱۳۲ تصویر مقابل، بیانگر مرحله از مراحل کار باستان‌شناسی است که

- (۱) اولین - نیاز به تجربه و دقت فراوان دارد.
(۲) اولین - به منظور کشف و شناسایی مکان‌ها و محوطه‌های باستانی صورت می‌گیرد.
(۳) دومین - برای بیرون آوردن آثاری است که در دل خاک قرار گرفته‌اند.
(۴) دومین - در آن مصالح و مواد به کار رفته در آثار باستانی مورد مطالعه قرار می‌گیرد.